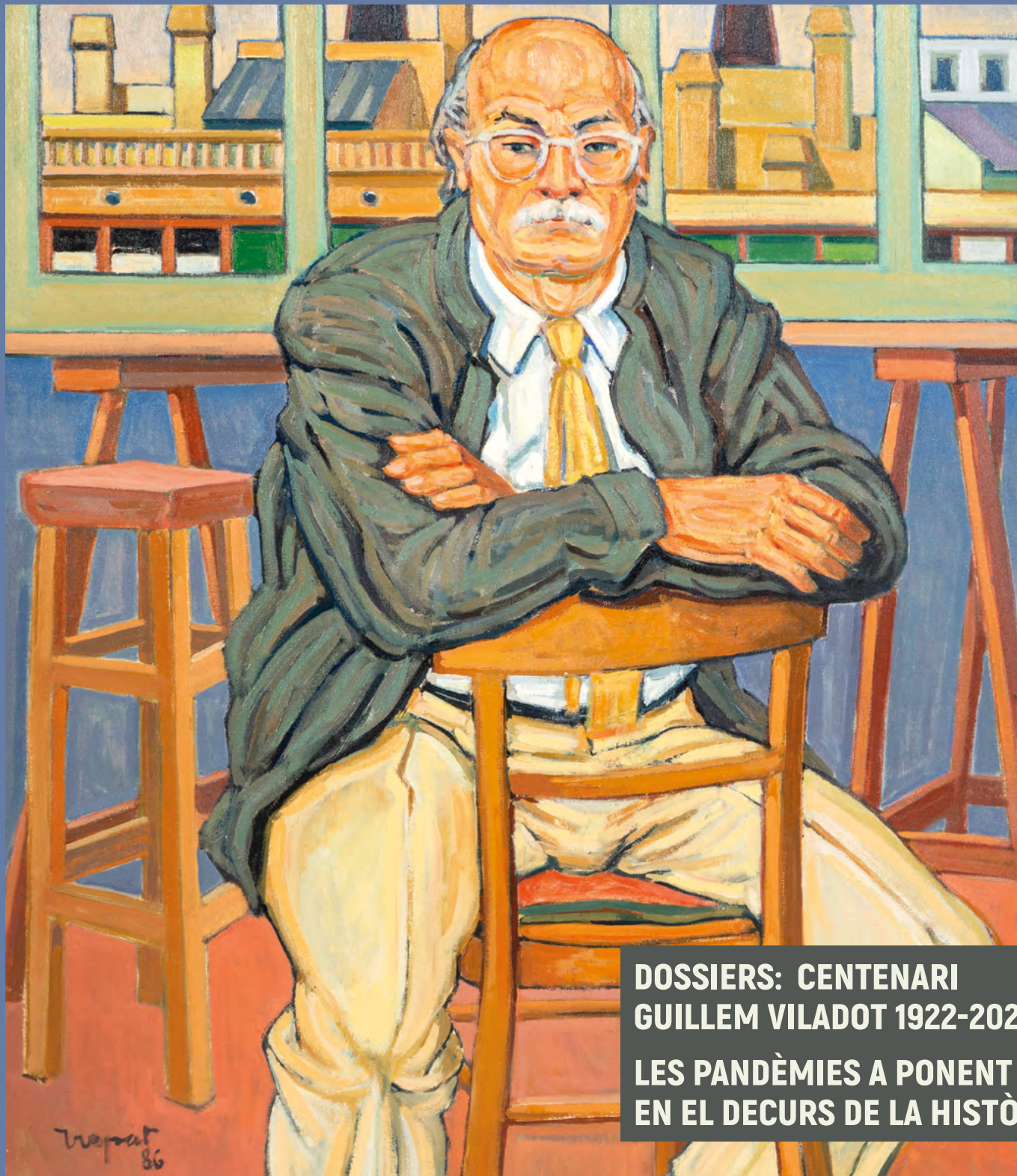

URTX

REVISTA D'HUMANITATS DE L'URGELL

MISCEL·LÀNIA ANUAL · TÀRREGA · MAIG 2022 · núm. 36

**DOSSIERS: CENTENARI
GUILLEM VILADOT 1922-2022
LES PANDÈMIES A Ponent
EN EL DECURS DE LA HISTÒRIA**

LA PESTA DE 1599 A TÀRREGA, CIUTADILLA I SANTA COLOMA DE QUERALT¹

ANNA COLET MARCÉ

---

¹ Dedicat al director dels Museus de Tàrrega, Jaume Espinagosa i Marsà

El segle XVI fou el segle de les pestes, Catalunya pateix nous cicles pestífers. La comarca de l'Urgell pateix pesta 14 anys. L'article s'ocupa de l'últim brot, el de 1599 que tingué especial afectació a les poblacions de Tàrrega, Bellpuig, Ciutadilla i Vallfogona de Riuob. Fora de la comarca també tingué especial incidència a Santa Coloma de Queralt.

The 16th century was the century of plagues, and Catalonia went through new cycles of pestilence. The county of Urgell endured 14 years of plague. This article addresses the last outbreak, in 1599, which particularly affected the populations of Tàrrega, Bellpuig, Ciutadilla and Vallfogona de Riuob. Outside the county, it was also especially prevalent in Santa Coloma de Queralt.

PARAULES CLAU

Pesta, por, espiritualitat, llibres d'òbits

“ Perquè no hi ha a la terra cap mal que sigui comparable i semblant a la pesta”
(religiós portuguès, 1666)

El segle XVI és el segle de les pestes a Catalunya, se n'arriben a documentar nou cicles. A la comarca de l'Urgell la pesta és present durant catorze anys del segle.

En el cas de Tàrrrega existeixen disposicions de vigilància per pesta els anys 1519, 1556-1557, 1580, 1586-1589, 1592 i 1599-1600. Aquestes alarmes suposaven la vigilància o tancament dels portals de la vila, i la prohibició de deixar entrar viatgers provinents de zones sospitoses sense salconduit. En aquest punt intervenia també la Reial Audiència, que sotmetia a quarantenes els pobles on la pesta era evident (Camps, Camps 1995).

L'epidèmia de la qual tractarem en aquest article va tenir la seva via d'entrada per mar, en concret per la costa Cantàbrica. A Santander arriba el desembre de 1596 i es relaciona amb l'arribada del vaixell *Rodamundo*, que venia de Flandes. A partir d'aquí la malaltia s'expandeix per Castella, Astúries, Galícia i altres llocs, sense passar de llarg de Catalunya (Ramos 1988) seguint les carrerades del ramat que tenien el seu origen a Burgos i el seu destí a Aragó i Andalusia. La porta d'entrada a Catalunya és a través del ramal existent que connecta les pastures d'hivern de la plana de l'Urgell i els Monegres a l'Aragó (Pons 2020).

Analitzarem el cas de Catalunya a partir d'un mètode comparatiu amb altres ciutats del territori peninsular afectades per l'epidèmia. Aquestes mesures són mèdiques, polítiques i econòmiques, de manera que es posa de manifest l'impacte de la pandèmia de manera multidimensional a la societat. El cas de Pamplona, on la documentació existent és àmplia, i d'altres ciutats, ens servirà per il·lustrar el que succeïa habitualment quan l'amenaça de pesta es feia present. Pel que fa a la prevenció, hom es guardava de les persones i mercaderies provinents de ciutats empestades si no comptaven amb certificat de salut; es tancaven portes de la muralla i les que restaven obertes eren custodiades per guardes, i s'habilitaven espais fora ciutat per tal que els transeünts es poguessin abastir d'aliments sense haver d'entrar a la ciutat. Es prohibeix l'entrada de captaires o gent sospitosa a la ciutat. Altres mesures estaven enfocades a la curació, com la de comprar romaní -planta utilitzada contra la pesta. Per ampliar el coneixement sobre la malaltia s'envià un metge per tal de verificar la magnitud de la malaltia a Sant Sebastià, així com per conèixer els símptomes que presentava. També es té notícia dels diners que gastà l'Ajuntament de Pamplona en almoïna per als pobres, que eren expulsats de la ciutat. La pesta començà per afectar un barri fora muralla, on morí fins gairebé el 70% de la població que hi habitava. (Ramos 1988).

A Catalunya, el 1599 hi ha almenys dos focus pestilencials ben definits: el SE format pel Vallès Oriental i el del sud-oest, on hi ha el Segrià, l'Urgell, la Segarra, la Conca de Barberà i el Priorat. Pel que fa a la comarca de l'Urgell, la mortalitat va ser altíssima en el triangle Bellpuig-Tàrrrega-la Fuliola. (Camps, Camps 1995:152).

Tot i que la documentació no és tan extensa com en el cas de Pamplona, a la Bibliothèque Nationale de France de París es conserva una crida valenciana amb data del 12 de juliol de 1599, que fa referència a dues crides del mes de juny del mateix any, en què es constaten els estralls de la malaltia a Santa Coloma de Queralt, Ciutadilla, Bellpuig, Aguiló i Vallfogona, entre d'altres (Crosas 2001).

TÀRREGA

Davant les diverses crides de pesta la ciutat de Tàrrega pren les següents mesures, similars a les presentades fins ara, destinades a la prevenció i a aturar l'escalada de l'epidèmia: l'any 1507 queden oberts només els portals de la Font i el d'Urgellet. Aquest mateix any el Consell designa una cabana on els pobres de la vila podien passar la nit -una mesura en què ressona l'exclusió de captaires de la capital navarresa. El 1520 els portals oberts són el de la Font i el de Falcó. El mes de juny d'aquest any la ciutat de Lleida es guardava dels habitants de la ciutat de Tàrrega. També es va fer una crida per tal que ningú anés a Barcelona ni a llocs on morien de pesta sota multa i obligació de quarantena abans de poder tornar a entrar a Tàrrega. Tampoc es podien acollir ni persones ni roba de llocs empestats. El 15 de febrer de 1521 les autoritats targarines ordenen el tancament de tots els portals exceptuant el de la Font, on posaren guàrdies. El 30 de març de 1521 gent de Tàrrega és expulsada d'Anglesola per motius de contagi. El 8 de gener de 1529 els portals de Cervera, Sant Antoni i la Font queden tancats. L'any 1530 Tàrrega tanca els portals de Cervera, Sant Antoni i la Font, i es prohibeix l'entrada de persones i robes sospitoses; també es contracten dos cirurgians. El Consell es compromet a pagar a l'apotecari les medicines necessàries per a aquelles persones pobres malaltes de pesta. El 13 de març del 1531 el Consell de la vila acorda obrir els portals de la Font, Urgellet i Sant Antoni retirant-ne els guardes. El 4 d'agost de 1558 els consellers de Barcelona ordenen als guardes dels portats de la ciutat comtal no deixar entrar cap persona de Tàrrega. L'any 1564 la pesta és present a Tàrrega almenys des del 20 d'agost, quan s'ordena el tancament de les cases infectades.

L'any 1589 es nomena una comissió per tractar tot allò relacionat amb la pesta, la "prohomenia del morbo", formada per paers i entre divuit i vint prohoms; també en formava part un metge (Segarra Malla 1987:75).

L'abast de la pesta de 1599 a la ciutat de Tàrrega la tenim documentada a l'anotació del rector al *Llibre de casaments 1605-1630* foli 1 de les darreres pàgines on, a banda dels casaments, òbits, testaments i confirmacions, hi ha notes del rector (Planes 1995: 36). En una d'aquestes, la del 9 de juny de 1599: "*y aquí pesta en la present vila i en ella moriren més de 300 persones (...) y restí sol per administrar els sacraments*". (Bach 1998: 124).

En unes anotacions del qui fou arxiver i historiador, el Dr. Ramon Nicolau, seguint les notes del rector doctor Font, consta que el 21 de febrer de 1602 el rector, la comunitat de preveres i els paers de la vila, amb els religiosos dels convents i les confraries de l'església parroquial es van traslladar en processó a Sant Agustí a recollir les restes de les víctimes d'aquella malaltia per tal de ser enterrades al carner, que era sota la porta del fossar del carrer de Cervera. El dia següent es feu el mateix amb els qui s'havien enterrat al convent de Santa Clara per tal de ser enterrats al claustre de l'església parroquial. Els morts de pesta que foren enterrats al cementiri de Sant Antoni van ser reenterrats a l'entrada del cementiri parroquial, tocant a la porta de l'església (Segarra Malla 1987:76). Aquests tres convents on foren enterrats en un primer moment es trobaven situats fora muralla, fins passats gairebé 3 anys no són traslladats a l'església de Santa Maria, al centre de la vila.

Fig 1. Registre al Llibre d'òbits 26.12.1566-30.03.1602 de la Parròquia de Santa Coloma, verge i màrtir de Santa Coloma de Queralt. "DRETS RESERVATS" ARXIU HISTÒRIC ARXIDIOCESÀ DE TARRAGONA".

BELLPUIG

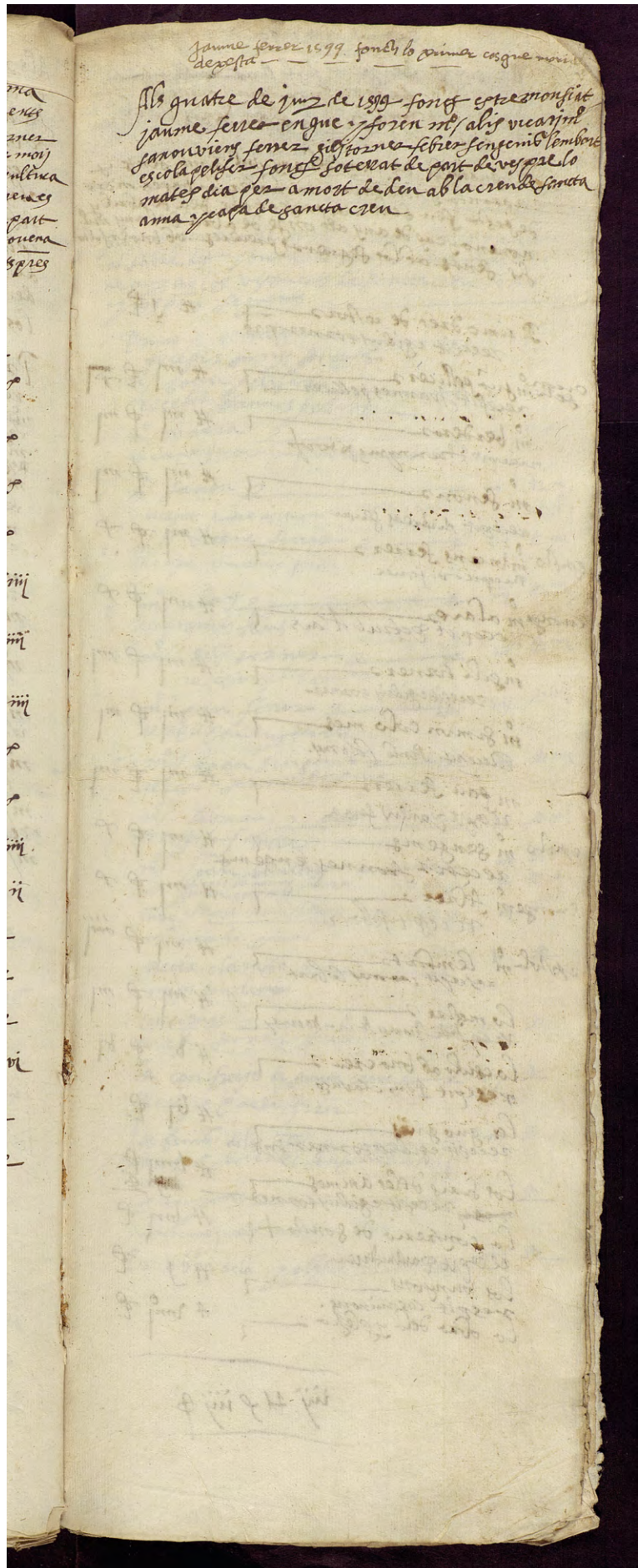
El dia 1 de juny de 1599 la pesta ja és a Bellpuig. Es creu que fou un pelegrí que arribà malalt i morí a l'hospital (Camps, Camps 1995:152). El dia 12 de juny arriben a Bellpuig tres carmelites descalços del convent de Sant Josep de Lleida, fra Pere de Jesús, fra Eliseu de Sant Pere i fra Josep de la Creu per assistir els empestats, tots tres hi acaben morint en menys d'un mes des de la seva arribada (Mahiques 2014: 189). El relat de la pesta a

Bellpuig, així com l'assistència, mort i fama dels tres carmelites abans anomenats ens arriba a través de l'obra de fra Joan de sant Josep (1642-1718), que havia d'escriure una història de la província carmelitana de sant Josep encomanada pels seus superiors l'any 1695. El capítol XVII el destina a la pesta: "la insigne villa de Bellpuig (...) que con mas de 200 vezinos puebla los campos de Urgel (...) no se pudo escapar de la peste que este año fatigó tanto España (...) desamparada de sacerdotes y de lo mejor de sus hijos, llorava no ya las muertes de sus vezinos sino el verlos morir sin sacramentos, sin asistencia tan sin remedio alguno que ya no avía quien los enterrasse: a montones los dexavan sobre la tierra. (...) otros se quedavan por los campos esparzidos donde la muerte los dexava. (Mahiques 2014:192). Segons explica el cronista, un cop arribats els tres carmelites a Bellpuig, el dia 12 de juny de 1599, "la primera diligencia fue dar sepultura a más de 80 cadáveres (...)" (Mahiques 2014:194). El primer carmelita en morir és fra Pere de Jesús, encarregat d'enterrar els morts, el dia 20 de juny. El segueixen fra Eliseu de Sant Pere, el dia 28 de juny i fra Josep de la Creu, mort el 6 de juliol; segons el testimoni recollit, amb la seva mort acaba la pesta (Mahiques 2014:199). El 3 de juliol els de Vic es guardaven encara dels de Bellpuig, Tàrrrega, Aguiló, Santa Coloma de Queralt, Ciutadilla i Vallfogona de Riucorb ja que entenien que en aquests llocs hi havia epidèmia (Camps, Camps 1995:153).

Un any¹ després de la seva mort, amb la presència del bisbe de Solsona i un gran nombre de clergues i capellans, les restes dels tres carmelites són traslladades del cementiri a l'església de Bellpuig (Mahiques 2014:200).

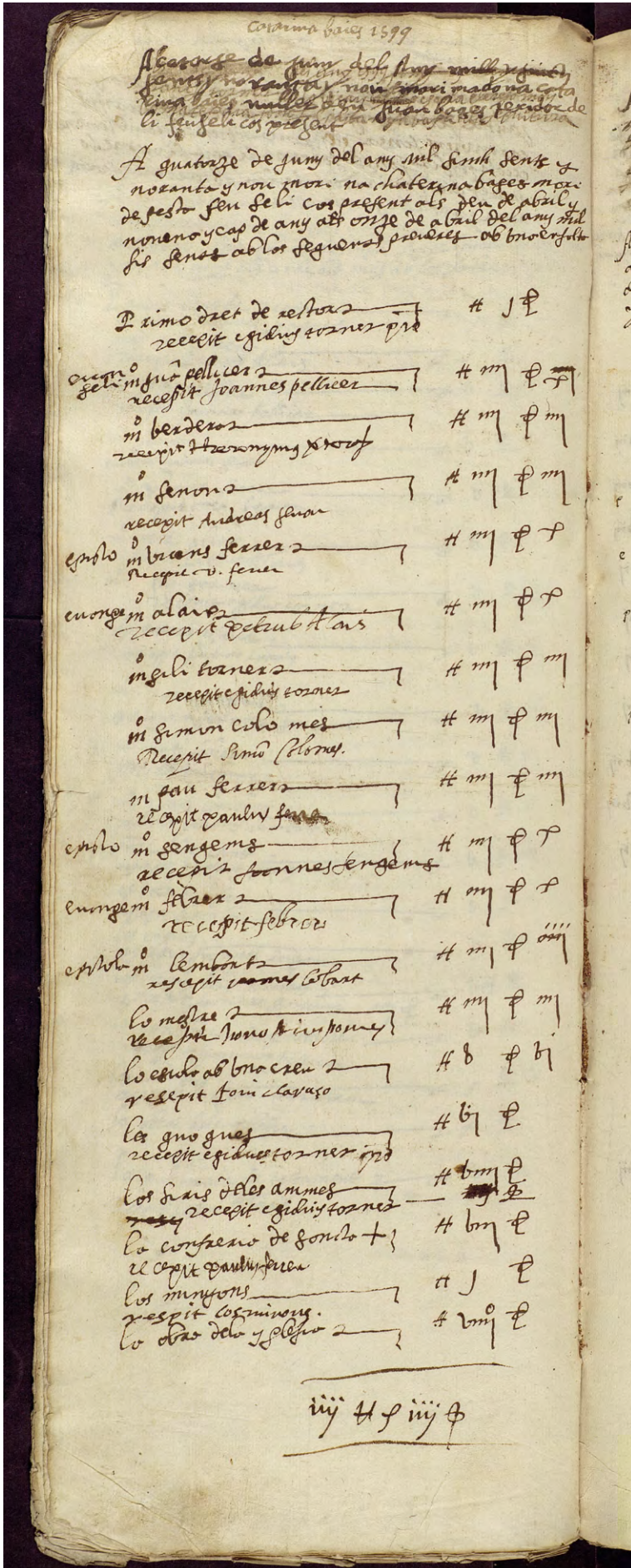
Els paers de Bellpuig en una carta escrita al duc de Cardona el 8 de febrer de 1600, fan constar que durant la pesta del 1599 hi va haver 216 morts en dos mesos a la vila. Demanen al duc que els ajudi per tal d'obtenir permís de la Reial Audiència per sortir de la vila i comerciar amb els altres llocs que tinguin salut i així poder mantenir-se (A. BACH 1998: 124).

Finalment per als casos de **Santa Coloma de Queralt i Ciutadilla** sí que comptem

¹ Hi ha testimonis que situen l'homenatge als tres carmelites cinc anys després de la seva mort i altres només un (Mahiques 2014:199).

amb els registres d'òbits que es conserven a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. A Ciutadilla, l'any 1599, al "Llibre dels obits" 08.03.1579-03.10.1604 de la parròquia de Sant Miquel arcàngel² hi ha inscrites 52 morts, 20 de les quals corresponen a homes, 18 a dones i 14 a infants.

Pel que fa a Santa Coloma de Queralt, al Llibre d'òbits 03.02.1566-30.03.1602 de la parròquia de Santa Coloma, verge i màrtir³, l'any 1599 hi ha un total de 35 morts. A Santa Coloma el registre d'òbits és, en la majoria d'entrades, més detallat que el de Ciutadilla, ja que en molts casos fa constar l'ofici del difunt. La primera defunció que consta de l'any 1599 és la d'Antoni Crosis, extremunciat el 12 de febrer de 1599, d'ofici teixidor. Gairebé un mes després, el 10 o 11 de març, és extremunciada la seva dona, Coloma Crosisa.

El primer difunt, inscrit com a tal, per pesta és Jaume Ferrer: Als quatre de juny de 1599 fonch estremonsiat Jaume Ferrer en que y foren mossèn Alins vicari, mossèn Sanou, Vicens Ferrer, Gili Torner, Febrer Sangenis Lembart, escola Pelliser. Fonch soterrat de part de vespre lo matex dia per amort de Deu ab la creu de sancta anna y capa de sancta creu (fig.1)⁴.

La importància del registre dels oficis dels difunts és la relació que s'ha establert entre aquest brot i les persones que tractaven directament amb la llana o tenien cura del malalt (fig. 2). Els oficis esmentats als registres de defunció de Santa Coloma són dos apotecaris, un paraire, una metgessa, tres page-sos, un prevere, un teixidor i un negociant.

En l'àmbit demogràfic la pesta a Vallfogona de Riucorb causa una mortalitat de gairebé el 10% de la població, amb 31 morts en cinquanta dies, a Tàrrrega i Santa Coloma de Queralt provocaria la mort d'un 25% de la població mentre que a Bellpuig el càlcul és del 33% de la població⁵. (Pons 2020)

² Es pot consultar digitalment en aquesta adreça <https://arxiuenlinia.ahat.cat/Document/0000007923>

³ Es pot consultar digitalment en aquesta adreça <https://arxiuenlinia.ahat.cat/Document/0000018352>

⁴ Transcripció del document, fig. 1

⁵ https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-pesta-llana-1599-pandemia-anuncia-va_479964_102.html

LA MALALTIA I LES SEVES VÍCTIMES

Pocs són els testimonis catalans que ens expliquen quins són els símptomes de la malaltia. Quan a principis de juny a Santa Coloma de Queralt emmalalteix un veí del poble d'Aguiló de "mal de costat" les autoritats municipals demanen l'examen del malalt al metge de Vallfogona, el doctor Pera. Una de les autoritats d'Aguiló, poble veí de Santa Coloma, va explicar els símptomes que havien produït la mort de la seva dona i un minyó: grans febres, molta set, gran sequedat, bonys sota l'aixella, grans negrors, amb vòmits al principi de la malaltia, inquietud i gran agonia durant tot el procés de la malaltia, alteració de la vista, dificultats respiratòries, això pel que fa a la muller del mort. El minyó presentava els mateixos símptomes tret que dormia, una bua prop de la orella i un bony a prop (Camps, Camps 1995:155).

Aquest relat concorda amb testimonis conservats a d'altres parts de la península, com el d'Andrés de Cañas, regidor de Burgos, del qual es conserva un manuscrit de vuit pàgines on descriu les mesures adoptades per intentar aturar la malaltia i algun dels símptomes: "secas con calenturas, que al 4 o 5 día morían los que cayan malos" (Brumont 1987:157).

La incidència de la pesta en els diferents sectors demogràfics, on es fa evident un factor de classe i econòmic, queda recollit en les fonts documentals de l'època: la gent més pobre és la que presenta la mortalitat més alta (Pons 2020). "Han muerto en poco tiempo algunas personas de la alta sociedad, pero el mayor número de los muertos son pobres" (Valladolid, 26 de juny); un altre testimoni recollit a Sepúlveda el 26 d'abril diu que "todas las personas que han muerto en esta villa y en su tierra son muy pobres" (Delumeau 2020: 135). Andrés de Cañas, regidor de Burgos, també fa referència al fet que els més afectats eren els més pobres (Brumont 1987:158).

APUNTS CONCLUSIUS: ACTITUDS DAVANT LA PESTA

Una població atacada per la pesta mira d'explicar l'atac que està patint. Trobar les causes del mal serveix per tornar a crear un marc de seguretat. El moviment primer i més natural és acusar els altres: estrangers, viatgers, marginals i tothom que no estigués perfectament integrat a la societat (Delumeau: 164).

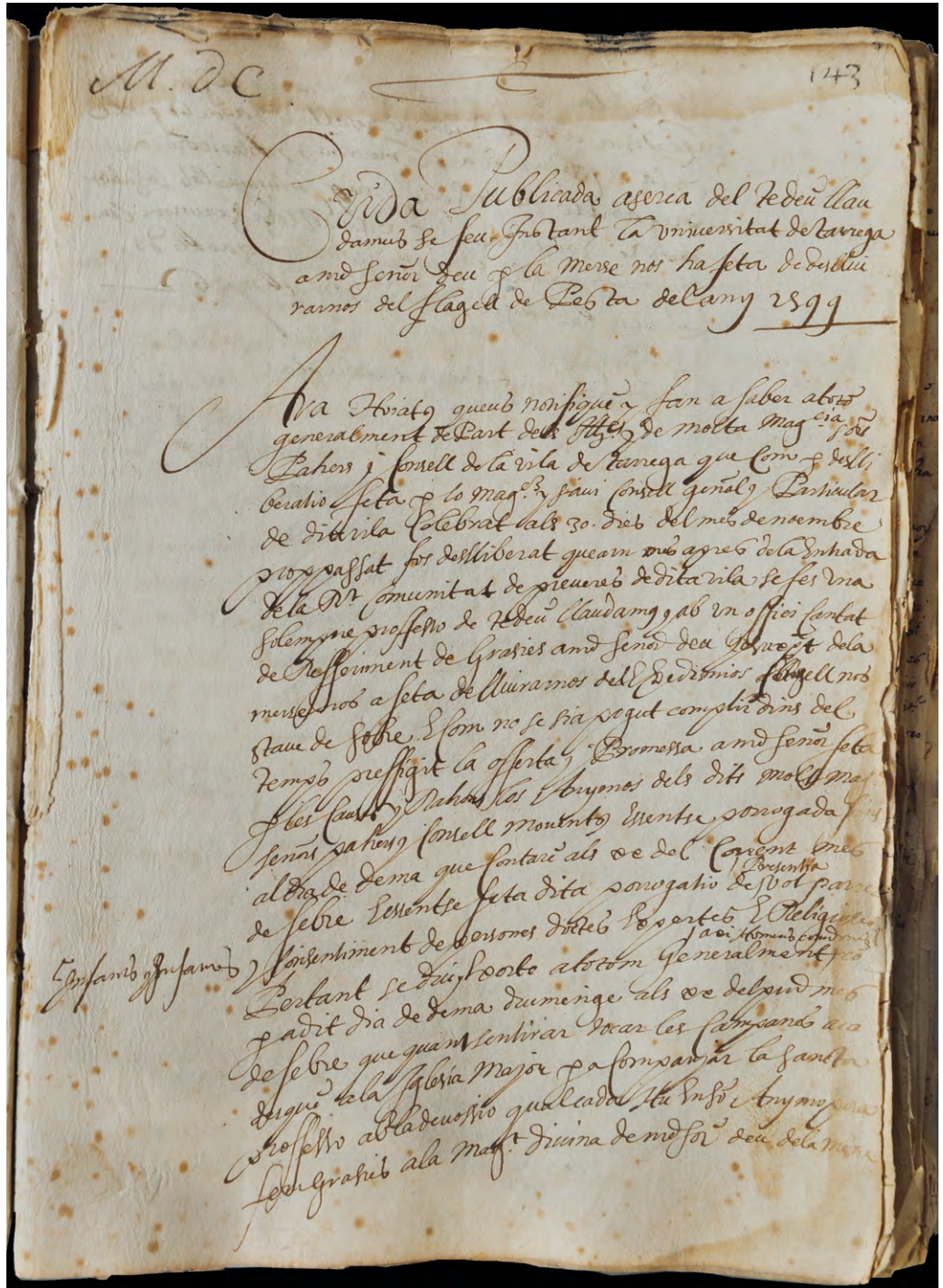
Quan apareix el perill de contagi, al principi s'intenta no veure'l, tal com es reflecteix en moltes cròniques de diferents moments i pestes. Les raons principals d'aquest despropòsit era evitar el pànic entre la població i sobretot no interrompre les relacions comercials amb l'exterior. En aquell moment les quarantenes eren sinònim de dificultats d'avituallament, la desgràcia de molts negocis i possibles desordres públics. A més, cal afegir la reacció psicològica de la negació, allargant al màxim el temps fins que afrontar la malaltia i les seves conseqüències fos ineludible. A Burgos i Valladolid els metges determinen, pels casos que han observat, que no és pròpiament pesta sinó febres terciànes o dobles, diftèria, febres persistents, punxades al costat, costipats..., fins i tot declaren la presència de bubons que es curen amb facilitat (Delumeau 2020:138 -139).

El govern de Pamplona trigarà dos mesos a notificar l'epidèmia de pesta a la ciutat, seguint la tendència a no fer pública la malaltia fins que no fos evident que es tractava de pesta per l'interès per a la ciutat d'evitar la incomunicació (Ramos 1988).

El 1599 Juan de Arroyo, rector de Talavera de la Reina, descrivia la por provocada per l'epidèmia en aquests termes: "El miedo era tal que ni padre a hijo, ni hijo a padre no abía quien diera una jarra de agua a los enfermos... Los curas... sacramentando, huyesen no se pagase tan mala enfermedad" (Reher Sven, 1985:106).

Quan les mesures de profilaxi utilitzades per la ciutat, la medicina, els amulets i altres fetilleries no funcionaven restava la medicina de la religió. Les èpoques de crisi de mortalitat anaven acompanyades sempre per un increment del sentiment religiós popular. L'església presentava les calamitats com a càstigs divins, la desgràcia esdevé col·lectiva, tothom és culpable, per això cal fer penitència, ja sigui individual o col·lectiva. Els màxims exponents d'aquesta expiació col·lectiva són les processons, sobretot en honor de sants com sant Roc i sant Sebastià. (Delumeau 2020).

Fig 2. Registre al Llibre d'òbits 26.12.1566-30.03.1602 de la Parròquia de Santa Coloma, verge i màrtir de Santa Coloma de Queralt. "DRETS RESERVATS" ARXIU HISTÒRIC ARXIDIOCESÀ DE TARRAGONA".

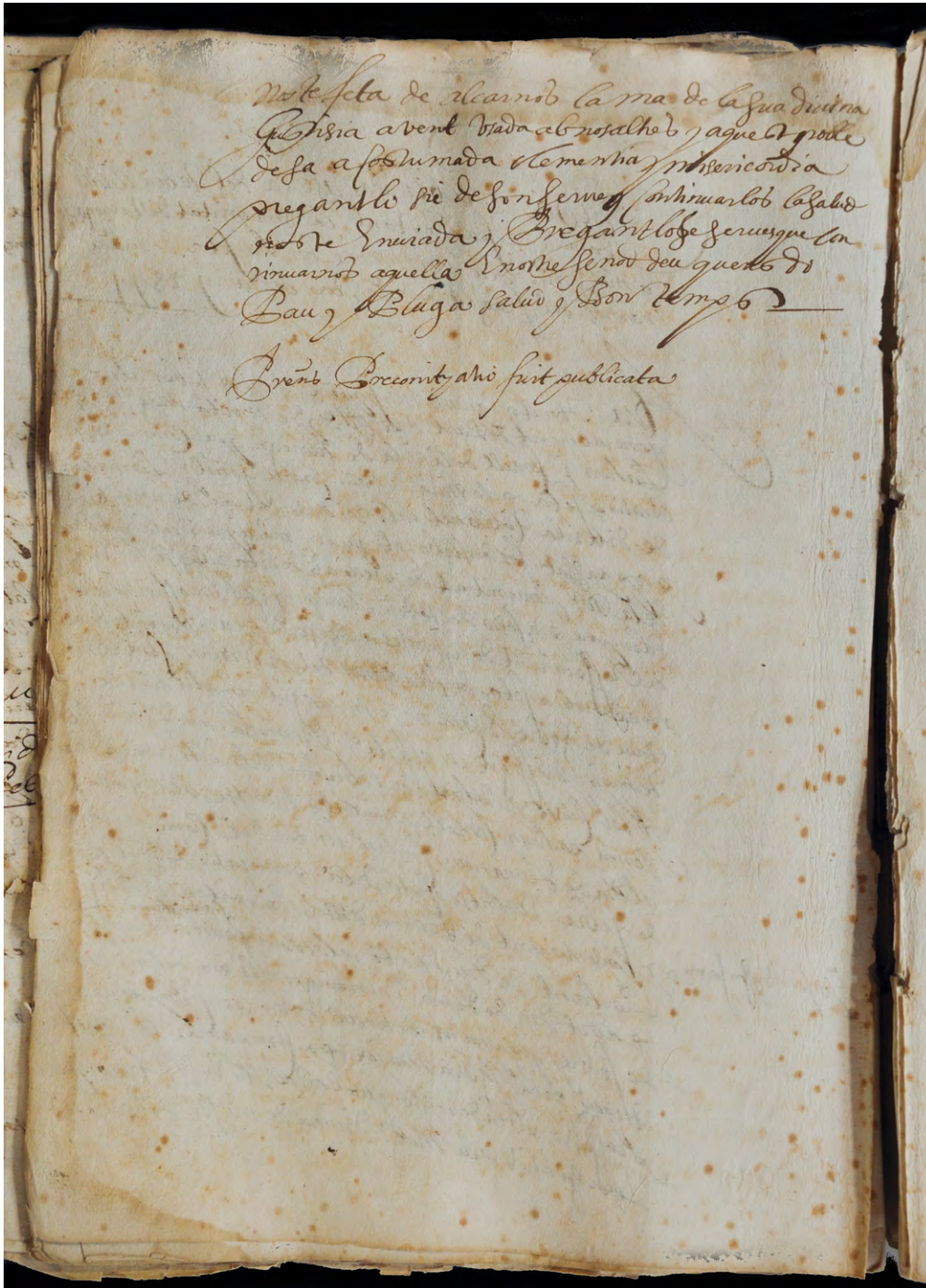
Crida publicada aserca del Tedeum llaudamus se feu instant la Universitat de Tarrega a nostre señor deu per la merse nos ha feta de deslliurarnos del flagell de Pesta del any 1599¹

Ara Hoiats queus notifiquen y fan a saber a tots generalment de Part dels Honorables y de molta Magnificencia señors pahers y Consell de la vila de Tarrega que com es deslliiberatio feta per lo Magnifich y savi Consell general y Particular de dita vila Celebrat als 30 dies del mes de noembre propassat fos deslliiberat que am iii dies apres de la entrada de la Santa Comunitat de preveres de dita vila se fes una solempne proffesso de Tedeum llaudamus y ab un offici cantat de Refferiment de Gracias a nostre señor deu Jesuchrist de la merse nos a feta de lliurarnos del epidimios flagell nos stave de sobre. Ecom no se sia pogut complir dins del temps preffigit la oferta y Promessa amb señor

Fig 3. Te Deum, Llibre de cerimònies, Arxiu Comarcal de l'Urgell.

¹ Volem agrair l'ajuda en la transcripció del text a Josep Xavier Muntané i Miquel Àngel Farré així com la col·laboració de l'Arxiu Comarcal de l'Urgell a l'hora de reproduir el document.

feta per les Causes y Rahons los Anymos dels dits molt Magnifics señors pahers y Consell moventos, essentse porrogada fins al dia de dema que contaren als xx del corrent mes de febre hessentse feta dita porrogatio de presentia voluntat parer y consentiment de persones doctes de pestes e religioses, pertant se diu y exorte a totom generalmente, a homens y a dones infants y infantes, per adit dia de dema diumenge als xx del present mes de febre que quan sentiran tocar les campanes acudesquen a la Iglesia Major per acompanyar la sancta professo abla devossio qualcada hu en son anymo podra fem gracies a la Magestat divina de nostre senyor deu de la merse nos te feta de alçarnos la ma de la sua divina grasia avent usada ab nosaltres y aquest poble de sa acostumada clemencia y misericordia pregantlo sie son servesque continuarlos la salud nos te enviada y pregantlo se servesque continuarnos aquella E nostre señor deu quens do Pau y Pluga salud y Bon temps.

Present Preconitzatio fuit publicata.

A Calahorra el guardià del convent de sant Francesc va tenir una revelació en què Déu li deia què havien de fer a Pamplona per deslliurar-se de la pesta. S'havien d'imprimir papers amb les llagues de Crist i la corona d'espines i que tothom ho portés posat al pit de manera visible durant 15 dies, moment en què s'hauria de fer una processó amb tota la devoció possible. Després el mal desapareixeria i així es va fer. Els testimonis de l'època afirmen que la pesta va acabar (Ramos 1988).

Finalment un cop la pesta declinava esclatava l'alegria, que es manifestava a través dels *Te Deum* i hi havia un increment més que notori dels matrimonis (Delumeau 2020:179).

A l'Arxiu Comarcal de l'Urgell (ACUR), al *Llibre de cerimònies* (ACUR 341:143) es conserva una crida publicada per tal de celebrar un *Te Deum per la merse nos ha feta de deslliurarnos del flagell de Pesta del any 1599*. (fig. 3)

Les diferents fases de reacció davant l'epidèmia constitueixen una eina heurística elaborada a partir de la documentació dels brots de pesta a l'Urgell que pot ajudar-nos a donar compte d'altres casos d'estudi similars. En aquest article s'ha fet una primera aproximació que obre noves vies d'investigació que poden ser ben fructíferes i que tenen un interès més enllà del cas local, com s'ha mostrat. La por, l'espiritualitat, la negació i l'alegria com a respostes emocionals, acompanyades de les mesures ja biopolítiques i sobretot divisives ens deixen entreveure unes reaccions davant la malaltia nascudes del perjudici i la desinformació ja al segle XVI i que segurament també es podrien resseguir en epidèmies anteriors, de les quals són hereus la nostra societat i marc de seguretat, i que casos com l'analitzat ens permeten repensar.

BIBLIOGRAFIA 1599

- BACH I RIU, ANTONI. Bellpuig d'Urgell i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell, Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona 1972.
- BRUMONT, FRANCIS. "La peste de 1599 en Burgos, una relación del regidor Andrés de Cañas" Cuadernos de Investigación Histórica BROCAR, 1987 (<https://publicaciones.unirioja.es/ojs/index.php/brocar/article/view/1829/1723>)
- CAMPS CLEMENTE M.; CAMPS SURROCA, M. "Les pestes del segle XVI a les terres de Lleida", Miscel·lània de les terres de Lleida al segle XVI" Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida 1995
- CROSAS, FRANCESC. «Ressò a València dels efectes que tingué la pesta de 1599 a l'Urgell». Quaderns de El Pregoner d'Urgell, [en línia], 2001, Núm. 14, p. 3-7, <https://raco.cat/index.php/QuadernsPregonerUrgell/article/view/217066> [Consulta: 14-03-2022].
- DELUMEAU, JEAN. El miedo en occidente. Taurus 2020
- MAHIQUES CLIMENT, JOAN. «Tres carmelites descalços durant la pesta de Bellpuig: reescriptures d'un passatge historiogràfic». Urtx: revista cultural de l'Urgell, [en línia], 2014, Núm. 28, p. 187-01, <https://raco.cat/index.php/Urtx/article/view/284430> [Consulta: 14-03-2022]
- PLANES I CLOSA, JOSEP MARIA. Demografia i Societat de Tàrrrega i de l'Urgell durant l'Antic Règim. Agramunt 1995.
- PONS, MARC. La pesta de la llana (1599), la pandèmia que anunciava la fi d'una era, publicat a elnacional.cat, 15 de març de 2020 (https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-pesta-llana-1599-pandemia-anunciava_479964_102.html)
- RAMOS MARTÍNEZ, Jesús "La epidemia de peste en Pamplona" Príncipe de Viana. Anejo 9, 1988
- REHER SVEN, DAVID. "Les ciutats i les crisis a l'Espanya moderna" Estudis d'història agrària, 1985 (<https://revistes.ub.edu/index.php/estudishistoriaagraria/article/view/34080>)
- SEGARRA MALLA, JOSEP MARIA. Història de Tàrrrega amb els seus costums i tradicions. Volum II (segles XVI-XVIII). Museu Comarcal. Tàrrrega 1987.

